

20. Сейко Н. А. Добродійність у сфері освіти України (XIX – початок XX століття) : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Н. А. Сейко. – Луганськ, 2009. – 44 с.

21. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми // Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с. – С. 26–35.

22. Шмидт С. О. Источниковедение в кругу других научных дисциплин и вопросы классификации источников (Постановка вопроса) / С. О. Шмидт // Актуальные вопросы источниковедения и специальных исторических дисциплин. Тезисы докладов IV Всесоюзной конференции. – М., 1983. – С. 9–13.

23. Goodwin C. J. A history of modern psychology / Goodwin C. J. – N.Y., 1999.

Анотація

О.Б.Петренко

К проблеме классификации источниковой базы историко-педагогического исследования

В статье изучается проблема классификации источниковой базы историко-педагогического исследования, в частности, анализируются критерии, которые избираются учеными для группирования источниковой базы историко-педагогического исследования: территориально-региональные признаки – принадлежность источников к той или другой культуре; уровень обобщения информации; учет аспектов информации, которая содержится в источнике; типичные критерии, по которым источники дифференцируются с точки зрения знаковых систем, использующихся их авторами; временной, хронологический критерий; критерий предмета изучения (источники изучения персоналий, научных школ, педагогических течений, отдельных учебных заведений). Выяснено: теоретическое осмысление того, что исторический источник (продукт культуры, объективируемый результат деятельности человека) выступает как единый объект разных историко-педагогических исследований при разнообразии их предмета и учет определенных критериев дает возможность выделить соответствующие группы источников изучения истории педагогики, что станут основой анализа исследователя по той или другой проблеме истории педагогики.

Ключевые слова: история педагогики, источниковая база, источник, классификация источников, критерий, источниковедение.

Summary

O.B.Petrenko

To the Problem of Classification of Information Sources of the Historical and Pedagogical Research

In the article the author studies the problem of classification of information sources of the historical and pedagogical research. The criteria that scientists choose to group source base of historical and pedagogical research have been analyzed, that is territorial and regional features – sources belonging to a particular culture, the level of synthesis of information, taking into account aspects of the information contained in the source and the typical criteria for sources differentiated in terms of sign systems that authors use; temporal, chronological criteria; subject of study criteria (sources learning personalities, scientific schools, pedagogical trends, of the individual schools). A theoretical understanding that historical source (the product of culture, objected result of human activity) acts as a single object of various historical and pedagogical researches in a variety of their subject and considering certain criteria makes it possible to distinguish the relevant sources of learning the history of pedagogy, that will be the foundation for the analysis of the researcher within this or that problem in the history of pedagogy.

Key words: history of pedagogy, source base, source, source classification, criteria, source study.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК: (37.013.42+376)(438+477)

М.В.ПЕРФІЛЬЄВА,
кандидат педагогічних наук
(м.Умань)

Стан дослідженості проблеми соціального виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями у Польщі та Україні

Стаття присвячена історіографічному аналізу та узагальненню праць українських та польських науковців з проблеми дослідження за такими напрямками: компаративістські дослідження; теоретико-методологічні аспекти соціального виховання та соціалізації особистості, спеціальної та інтеграційної освіти; проблеми педагогічної роботи з сім'ями, які мають дітей або молоді з обмеженими можливостями, професійної реабілітації та соціального захисту тощо. Автором встановлено, що, незважаючи на актуальність проблеми у польському суспільстві, значну кількість наукових праць, присвячених її вивченню, питання соціального виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями потребують поглибленого теоретичного обґрунтування педагогічних засад цього процесу.

Ключові слова: соціальне виховання, діти та молоді з обмеженими можливостями.

Соціальне обмеження, що є наслідком психофізичних розладів організму людини, є одним з серйозних явищ і проблем сучасного світу. Вагомість цих проблем визначається і наявністю цього явища в людському суспільстві і відповідно наслідків, що виникають як в індивідуальному, так і

соціальному сенсі.

Поширення явища обмеженості людських можливостей ставить перед міжнародною громадськістю і окремими державами обов'язок щодо відповідальності та прийняття певних дій, що запобігатимуть його виникненню. Такі дії мають реалізуватися урядами, соціальними інститутами та локальною громадськістю. Тільки широкі згоджені соціальні дії можуть принести вимірні ефекти. Допомога на користь осіб з обмеженими можливостями потребує диференційованих, мультидисциплінарних (медичних, освітніх, соціальних, виробничих) дій.

Основою наукових праць є історіографія конкретної проблеми, що дає змогу визначити мету та завдання дослідження. У статті ми спробуємо розкрити стан наукової розробленості проблеми та узагальнити історіографічні надбання, що дадуть змогу зрозуміти зміни, які відбулися в плані розв'язання і дослідження цієї проблеми в Україні та Польщі.

У сучасних умовах глобалізації зростає потреба у ґрунтовному аналізі освітніх тенденцій як в нашій державі, так і в зарубіжних країнах. Досвід країн близького зарубіжжя з аналогічними для України соціальними системами й історико-політичними, соціо-економічними процесами становить інтерес для компаративного аналізу.

В Україні систематичне вивчення зарубіжних систем освіти започаткував К.Ушинський (1824–1871). У 60-х роках ХІХст. він здійснив «педагогічну мандрівку» до Західної Європи. Результатом цієї подорожі стало написання низки робіт, зокрема відомої праці «Про народність у громадському вихованні».

Елементи порівняльного аналізу зарубіжної та вітчизняної школи відображено у працях лікаря, педагога, громадського діяча М.Пирогова (1810–1881) «Університетське питання», «Листи з Гейдельберга» (1863).

На розвиток вітчизняної порівняльної педагогіки в Україні вплинули наукові праці видатного радянського психолога С.Ананьєва (1875–1942), який активно використовував метод порівняльного аналізу зарубіжних та вітчизняних педагогічних концепцій. У дисертації «Інтерес за вченням сучасної психології і педагогіки» (1915), монографії «Трудове виховання, його минуле і сучасність» (1924) та інших він робить спроби систематизувати педагогічні ідеї та підходи [3, с.23].

Вагомий внесок у розвиток української компаративістики та соціального виховання зробила педагог-теоретик С.Русова (1856–1940), вивчала розвиток дошкільної та початкової освіти за кордоном. Свідченням цього є її ґрунтовні праці «Дещо з філософії виховання», «Значення соціальної психології для виховання» [3, с.17].

Сьогодні значний внесок у розвиток порівняльної педагогіки зробили відомі компаративісти, такі як О.Галус, О.Заболотна, Н.Лавриченко, О.Локшина, А.Сбруева та ін.

На особливу увагу заслуговує дисертаційна робота С.Когут «Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі» (порівняльний аналіз) (2004), фактологічні матеріали якої використовуються у навчальних дисциплінах «Соціальна педагогіка» та «Порівняльна педагогіка».

Заслуговують на увагу дослідження основоположників польської порівняльної педагогіки Т.Вілах, Б.Суходольського, Т.Пенхерського, Б.Навровичського, Г.Шумського. У своїх працях вони визначали предмет, завдання і функції порівняльної педагогіки, аналізували специфіку зв'язку між методологією порівняльних досліджень та державною освітньою методологією.

Якісна та рівноправна освіта дітей та молоді з обмеженими можливостями є запорукою їхньої соціалізації у суспільстві. Порівняльні дослідження спеціальної освіти не мають тривалої традиції, а тому сьогодні зарано говорити про досягнення значних результатів. Низький рівень зацікавленості міжнародними і міжкультурними порівняннями спеціального навчання у минулому можна пояснити специфікою теоретичної орієнтації спеціальної педагогіки. Оскільки ця проблема тривалий час перебувала під впливом медицини, то і звідти запозичила образ людини, а також і цілі її навчання [2, с.34].

В Україні, як відомо, перші спеціальні освітньо-виховні заклади для «аномальних» дітей почали створюватися у другій половині ХІХст. При цьому слід зазначити, що проблеми забезпечення діяльності таких установ спеціально підготовленими кадрами далеко не одразу знайшли своє вирішення, хоча прогресивні вчені того часу, в першу чергу, видатний вітчизняний психіатр і психолог І.Сікорський (1842–1919), вказували на необхідність поєднання у фаховій підготовці спеціалістів відповідного профілю ґрунтовних медичних, психологічних і педагогічних знань.

Для сучасної педагогічної науки характерною є тенденція до розробки новітніх технологій навчання та виховання дітей з обмеженими можливостями на основі вивчення і використання класичної спадщини видатних педагогів. У цьому неоціненну послугу може надати педагогічний досвід відомого науковця М.Монтессорі (1870–1952).

Педагог на початку своєї професійної діяльності опікувалася дітьми з порушенням інтелектуального розвитку. Вона довела, що ці діти потребують створення особливих умов навчання

і виховання, які сприяли б компенсації порушень і вільному природному розвитку особистості та забезпечували соціальну компетентність. Тому наукові ідеї М.Монтессорі залишаються актуальними у вирішенні сучасних проблем спеціальної освіти.

Сьогодні значне місце у галузі спеціальної освіти займає науковий доробок доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена Національної академії педагогічних наук України В.Бондаря. Його ідеї втілені в концепції «Спеціальна освіта осіб з особливостями психофізичного розвитку в Україні на найближчі роки та перспективу», проекті Закону України «Про спеціальну освіту», «Державному стандарті спеціальної освіти», Державному стандарті початкової освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями психофізичного розвитку всіх нозологій та навчальних програмах, підручниках для учнів, посібниках і методичних розробках для студентів та педагогічних працівників.

Академік В.Бондар приділяє значну увагу розвитку міжнародних зв'язків у галузі спеціальної освіти. Він є ініціатором наукового партнерства Інституту спеціальної педагогіки НАПН України з Українським центром засобів розвитку Коледжу імені Грента Мак Юена та університетом провінції Альберти (Канада), з Академією спеціальної педагогіки (Польща), з якими підписано угоди про співпрацю, проводяться спільні конференції, відбувається обмін досвідом та аналіз освітніх парадигм, цілей, тенденцій, притаманних для країн Європи і світу [1].

Провідним польським вченим з питань спеціальної педагогіки є Г.Дрижаловська (G.Drzyżalowska), яка предметом свого дослідження обрала проблеми освітньої та соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями [4].

Основним середовищем виховання та розвитку осіб з обмеженими можливостями є сім'я. Різні аспекти цієї проблеми є предметом дослідження таких польських науковців, як: Е.Гуральчик (E.Góralczyk) (Хвороба дитини у твоєму житті, 1996), Е.Засопа (E.Zasępa) («Якість життя родин, що мають дитину з обмеженими можливостями», 2007), З.Кавчинська-Бутрим (Z.Kawczyńska-Butrym) («Родини осіб з обмеженими можливостями», 1994), І.Немець (I.Niemiec) («Взаємна перцепція ролі і способу її поповнення почуттям щастя і задоволення від одруження батьків дитини з обмеженими можливостями», 2006), І.Обуховська (I.Obuchowska) (Дитина з обмеженими можливостями в родині, 1995), А.Сакович-Боборико (A.Sakowicz-Boboryko) (Родина як реалізатор реабілітаційних потреб дітей з обмеженими можливостями, 2005) та ін.

Важливою для нашого дослідження є наукова праця Н.Мирошніченко «Соціально-педагогічні умови інтегрування молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище» (2008). Автором концептуально визначено та обґрунтовано об'єктивну необхідність створення соціально-педагогічних умов інтегрування молоді з функціональними обмеженнями (інформування громадськості про проблеми осіб з обмеженими можливостями та необхідність їх інтегрування у сучасне середовище; створення комфортного психологічного мікросередовища в клубах спілкування; забезпечення активної участі осіб з обмеженими можливостями у процесі інтегрування та ін.).

Важливим результатом соціального виховання молоді з обмеженими можливостями є здатність до реалізації власних професійних навичок, що дасть змогу особистості набути відчуття власної гідності та приналежності до громадської спільноти. Аналіз проблем професійної реабілітації осіб з обмеженими можливостями та їх вирішення знаходимо у дисертаційному дослідженні О.Лесько «Зайнятість та професійна реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями (методологія, проблеми, шляхи вирішення)» (2003).

Сьогодні Республіка Польща вийшла на новий рубіж розвитку у реалізації соціальної політики відносно дітей та молоді з обмеженими можливостями. Звичайно, це результат позитивних зрушень, що відбулися в країні наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХст. політико-економічних зміни 90-х років, що вплинули на сучасне становлення осіб з обмеженими можливостями. Це питання досліджували польські вчені А.Островська та Й.Сікорська (A.Ostrowska, J.Sikorska) («Неповносправні особи в Польщі в дев'яностих роках», 2001).

У своїй роботі професора Р.Боровського, декана інституту педагогіки Плоцького університету (Польща) «Теорія і практика соціальної захисту дітей-інвалідів в Польщі» (2002). Дослідження автора присвячено вивченню однією з найгостріших соціальних проблем не тільки польського суспільства, а більшості країн світу – проблемі дитячої обмеженості та забезпечення соціального захисту цієї категорії населення. Р.Боровський визначає основну ідею дослідження, яка полягає в тому, що процес соціального захисту дітей та молоді з обмеженими можливостями повинен бути персоналізованим та базуватися на інтеграції дитини з обмеженими можливостями в повноцінне життя через систему навчання у загальноосвітній школі в класах разом зі здоровими дітьми, через здобуття професійної освіти та забезпечення у подальшому зайнятості кожної конкретної особи.

Актуальним, на нашу думку, є дослідження польської вченої Д.Гораєвської (D.Gorajewska), яка у своїй праці «Факти і міфи про осіб з інвалідністю» (2006) [5, с.11], робить спробу порушити ті

питання, що народилися у зв'язку з обмеженістю. Вона дає ґрунтовний аналіз сутності понять «здоров'я» та «обмеженості», презентує своєрідну концепцію від емпатії до розуміння проблем особи з обмеженими можливостями.

Дослідниця С.Кавчинська-Бутрим (Z.Kawchynska-Butrym) у своїй книзі «Неповносправність – специфіка соціальної допомоги» (1996) [6, с.21], розкриває поширення явища обмеженості, причини його виникнення та індивідуальні проблеми осіб з обмеженими можливостями; розглядає нову форму опіки над родинами осіб з обмеженими можливостями – групи самопомоги, створені людьми, що мають певні проблеми, або їх пережили.

На увагу заслуговує праця Г.Журав (H.Żuraw) «Участь осіб з обмеженими можливостями в соціальному житті» (2008) [7, с.8]. Автор досліджує залежність участі осіб з обмеженими можливостями в соціальному житті від набутих та вроджених пошкоджень. У роботі вказується на важливість об'єднання різних суспільних чинників на зміну ставлення соціуму до людей з обмеженими можливостями, таких як юридичне регулювання, антидискримінаційні програми, вирівнювання шансів в освіті, працевлаштуванні і громадському житті.

Також основні теоретичні положення обмеженості досліджували такі польські науковці, як: М.Гжигоржевська (M.Grzegorzewska), М.Коморська (M.Komorska), Й.Конарська (J.Konarska), Т.Скальська (T.Skalska), С.Кавчинська-Бутрим (Z.Kawchynska-Butrym), С.Садовська (S.Sadowska), А.Хулек (A.Hulek) та ін.

Висновки... Таким чином, здійснений нами історіографічний аналіз проблеми осіб з обмеженими можливостями показав, що незважаючи на значну зацікавленість цілого ряду дослідників (українських, російських, польських) сьогодні в Україні бракує ґрунтовного дослідження обраної нами проблеми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондар В. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Spptp/bondar.html.
2. Заболотна О. Альтернативна освіта як предмет наукового дискурсу у вітчизняному та зарубіжному педагогічному просторі / Оксана Заболотна // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 1. – С. 31–37.
3. Сбруева А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / А. Сбруева. – [2-ге вид.]. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 320 с.
4. Dryżałowska G. Integracja edukacyjna a integracja społeczna / G. Dryżałowska // Integracja społeczna osób niepełnosprawnych / pod red. Grażyny Dryżałowskiej, Hanny Żuraw. – Warszawa : wyd. «Zak», 2004. – S. 215–225.
5. Gorajewska D. Fakty i mify o osobach z niepełnosprawnością / D. Gorajewska. – Warszawa : wydawca: integracja, 2006. – 123 s.
6. Kawzyńska-Buuryum Z. Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej / Z. Kawzyńska-Buuryum. – Warszawa, 1996. – 169 s.
7. Żuraw H. Udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym / H. Żuraw. – Warszawa : wydawnictwo Akademickie Żak, 2008. – 398 s.

Аннотация

М.В.Перфильева

Состояние изученности проблемы социального воспитания детей и молодежи с ограниченными возможностями в Польше и Украине

Статья посвящена историографическому анализу и обобщению работ украинских и польских ученых по проблеме исследования в следующих направлениях: компаративистские исследования; теоретико-методологические аспекты социального воспитания и социализации личности, специальной и интеграционной образования, проблемы педагогической работы с семьями, которые имеют детей или молодежь из ограниченными возможностями, профессиональной реабилитации и социальной защиты и т.д. Автором установлено, что, несмотря на актуальность проблемы в польском обществе, значительное количество научных работ посвященных ее изучению, вопросы социального воспитания детей и молодежи с ограниченными возможностями требуют углубленного теоретического обоснования педагогических основ этого процесса.

Ключевые слова: *социальное воспитание, дети и молодежь с ограниченными возможностями.*

Summary

М. V. Perfileva

Investigation Stage of Social Education of Children and Young People with Disabilities in Poland and Ukraine

This article deals with the problem of historiographic analysis and generalization of Ukrainian and Polish researchers works concerning the study in the following areas: comparative studies; theoretical and methodological aspects of social education and socialization of individuals, special and Integrative learning; difficulties in cooperation with disabled children families; vocational rehabilitation and social protection. Despite the urgency of the problem in Polish society and many scientific investigations, the issue of social education of children and youth with disabilities still requires profound theoretical study of pedagogical principles of this process.

Key words: *social education, disabled children and youth.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.